

Соціальний контекст майбутньої професійної діяльності задають гуманістичні умови навчання, демократичні стосунки між викладачами й студентами. При цьому творча атмосфера міжособистісної взаємодії, супроводжуються, спрямовується, підтримуються способами, які активізують самостійну пізнавальну діяльність студентів.

З усього вищесказаного випливає, що провідними формами й методами підготовки компетентних фахівців книжкового дизайну в контексті їхньої професійної діяльності виступають активні форми й методи, що відтворюють як предметний, так і соціальний зміст майбутньої професії.

Ці методи навчання (дискусії, дидактичні ігри, моделювання виробничих ситуацій тощо) відбивають суть майбутньої професії. Вони мають на меті формування наукового світогляду, соціальної активності й самосвідомості, творчих здібностей майбутніх дизайнерів в умовах, наближених до реальних ситуацій. Це сприяє скороченню строків адаптації молодого фахівця до повноцінного виконання професійної діяльності шляхом ігрової імітації, відтворення в ролях основних видів поведінки за закладеними в умовах гри правилами. У грі формуються певні взаємини між членами колективу, здобуваються цінні моральні якості. Таким чином, на кожному занятті можуть вирішуватися як професійні, так і виховні завдання.

З огляду на все вищесказане можна зробити висновок узагальнюючого характеру. Проблемне навчання майбутніх викладачів-дизайнерів має безсумнівні переваги та підстави щодо його залучення в процес підготовки студентів. Викладач повинен не тільки враховувати індивідуальні здібності, спрямованість кожного студента, а й створювати емоційно збагачені ситуації, мотивувати в майбутніх дизайнерів бажання досягнути успіху у навчанні. Для цього необхідно організовувати творчі змагання, огляди, конкурси проектів, поточні та підсумкові завдання з провідних дисциплін. Проблемність навчання також посилюватиметься завдяки активним формам і методам підготовки майбутніх дизайнерів (дискусії, дидактичні ігри, рольові ігри, моделювання виробничих ситуацій тощо).

Література

1. **Алексюк А.М.** Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 580 с.
2. **Петров А. А.** Цветовой дизайн металлических художественных изделий : дис. ... канд. техн. наук : 17.00.06 / А. А. Петров. – М., 2005. – 140 с.
3. **Ростовцев Н.Н.** История методов обучения рисованию / Н. Н. Ростовцев. – М. : Просвещение, 1981. – 192 с.
4. **Смирнов С.Д.** Педагогика и психология высшего образования от деятельности к личности : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / С. Д. Смирнов. – М. : Академия, 2001. – 304 с.
5. **Тренинг профессиональной идентичности : рук. для преподавателей вузов и практ. психологов / авт. – сост. Л. Б. Шнейдер.** – М., 2004. – 208 с.
6. **Чобітько М.Г.** Особистісно орієнтоване професійне навчання : зміст і структура / М. Г. Чобітько // Професійна освіта. – 2005. - № 3 (48). – С. 48-56.

УДК - 37.091.3:785.16

М. О. Малахова

СТУДЕНТСЬКИЙ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ АНСАМБЛЬ ЯК СУБ'ЄКТ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

В статті розглядається питання організації навчального народно-інструментального ансамблю, обґрунтовується цілесобразність його використання в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

Ключевые слова: студенческий народно-инструментальный ансамбль, воспитательный процесс, профессиональная подготовка.

The paper discusses the educational folk instrumental ensemble, the expediency of its use in the training of future music teachers.

Keywords: student folk instrumental ensemble, educational process, training.

Виховна робота є основоутворюючим ініціативним компонентом педагогічної діяльності, який супроводжує процес професійної підготовки фахівців, зокрема майбутніх учителів музики. Загальновідомим є той факт, що педагогіка виникла із появою людини й позиціонувала себе як "наука про виховання людини". І тільки з часом поняття "педагогіка" утвердилося як наука про навчання, освіту й виховання не лише дітей, а й людини взагалі. [4, с. 13]. Ще Ян Коменський зазначав: "Діти допитливі, з гострим розумом при правильному вихованні стають великими людьми". Ось тому, чим більший "багаж" має людина, тим гостріше постає питання про рівень розвитку її загальнолюдських цінностей [5, с. 181], питання про формування особистості, яка була б гармонійно розвиненою, високоосвіченою, наділеною високими духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, і відповідала б таким вимогам суспільства як самодостатність, ініціативність, здатність боронити власні права, поважати права інших членів соціуму.

Тож, залежно від того, наскільки системною і послідовною буде дія виховного процесу на особистість, яка розвивається (у нашому випадку на студентів ВНЗ мистецького профілю), настільки вищим буде рівень сформованості професійних та особистісних якостей майбутніх учителів музики. У зв'язку з цим перед викладачем постає питання актуалізації виховних методів у навчальному процесі, оволодіння новими виховними технологіями. Однією з таких технологій можна вважати колективне творче виховання, колективну організацію творчої діяльності – музикування в навчальному народно-інструментальному ансамблі.

"Виховання – це складний і багатогранний процес формування людини в умовах створення оптимальних можливостей для фізичного, психічного, соціального та культурно-духовного її розвитку. Найвища мета виховання – всебічний гармонійний розвиток вільної, самодостатньої особистості". [4, с. 130]. Сьогодні виховувати особистість майбутнього вчителя музики – значить формувати у студентів широкий спектр активних і мобільних умінь і навичок, а з огляду на високий соціальний статус цієї професії, де вирішальну роль грає фактор комунікації – вміння працювати з людьми, крім того, вміння впливати на дитину, спрямовувати виховний процес саме на накопичення знань і практичного досвіду в сфері "живого" спілкування. Спираючись на дослідження в галузі сучасних виховних технологій, які підкреслюють "активну роль об'єкта (студентів – уточнення автора М.М.) у вихованні, вплив на результат виховання соціальної особистісно орієнтованої взаємодії вихователя з вихованцями" [2, с. 101], саме в діяльності навчального народно-інструментального ансамблю ми вбачаємо довершену взаємодію; а саме музично-виконавське мистецтво (народно-інструментальний ансамбль), студентське середовище (колектив), особистість студента (вихованець), особистість викладача (вихователь, керівник ансамблю), яка й активує формулу виховної дії.

Аби краще зрозуміти дієвість вищезначеної колективної форми, вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на організації та діяльності народно-інструментального ансамблю на музично-педагогічних факультетах ВНЗ. Аналіз організації інструментальних колективів виявив, що найпоширенішою формою колективного музикування є камерні оркестри, унісони або капели, ансамблі однорідних інструментів, мішані ансамблі малих форм. Навчальні ж ансамблі народних інструментів зустрічаються доволі рідко, а їхня діяльність має здебільшого факультативний характер або ж проводиться на аматорських засадах. На нашу думку, саме специфіка організації цього типу колективу й зумовлює такий стан справ.

Для організації навчального ансамблю народних інструментів необхідно враховувати дві умови: перша – наявність студентів, які володіють майстерністю виконання на народних

музичних інструментах, друга – наявність репертуару саме для цього складу ансамблю. Виконання першої умови спочатку видається не складним, адже ми працюємо зі студентами мистецьких факультетів і, відповідно, кожен з них має виконавський досвід. Та в процесі практичної реалізації завдань можуть виникнути труднощі саме з відсутністю у студентів достатнього виконавського рівня й досвіду ансамблевого музикування.

Найсуттєвішою відмінністю ансамблю від оркестру, на наш погляд, є не стільки кількісний склад учасників (хоча це є незаперечним фактом), скільки якісна реалізація музичної фактури, тобто: один виконавець – одна партія. За висловом М. Різоля: "Ансамбль за рівнем майстерності кожного виконавця прирівнюється до колективу солістів...". Музикування в ансамблі має й інші, у порівнянні з оркестром, відмінності, здебільшого психологічного характеру. З огляду на невелику кількість учасників, переважно 12 – 14 осіб, колектив не потребує диригента, натомість функцію концертмейстера доволі часто виконує керівник ансамблю. Близьке розташування ансамбістів відкриває можливості для більш успішної невербальної комунікації, що, в свою чергу, потребує швидкої адаптаційної реакції й відповідних ігрових дій від кожного учасника колективу. Умовно такий вид комунікації можна назвати "командною", де кожен "гравець", вдало виконуючи своє завдання, визначає блискучий результат усієї команди.

Друга умова виявляється також не простою в її реалізації на практиці. Адже інструментальний склад таких навчальних колективів у різних ВНЗ може відрізнятись. Тому репертуар для своїх колективів мають складати самі керівники, адаптуючи вже перекладені музичні твори для свого складу або ж, дуже часто, здійснюючи власні аранжування.

Проаналізувавши науково-методичні розвідки багатьох науковців і музикознавців, зокрема праці В. Воеводіна, М. Голючека, Є. Максимова, М. Моїсєєвої, М. Різоля та виходячи із власного виконавсько-педагогічного практичного досвіду, ми дійшли висновку, що *навчальний народно-інструментальний ансамбль* – це активна форма інструментально-виконавської співтворчості, де кожен учасник, у тому числі й керівник колективу (як концертмейстер), є одночасно подвійним агентом впливу, з одного боку, на свідомість кожного ансамбіста окремо, а з іншого боку, на власну свідомість через колективні дії. "Через художнє відображення морально-естетичних аспектів світу, взаємин у колективі, багатогранності соціальної перцепції творчості як основи діяльності оркестрового колективу (інструментального ансамблю – уточнення автора *М.М.*) закріплюються й збагачуються приховані, невикористані резерви в музично-виконавській діяльності кожного його учасника" [1, с. 8].

Період навчання у ВНЗ є безумовно важливим етапом в отриманні людиною (студентом) не тільки професійно важливих знань, умінь і навичок, а й у засвоєнні соціального досвіду, накопиченні власних цінностей і орієнтирів, поведінкових норм. Навчальний народно-інструментальний ансамбль являє собою своєрідну суспільну модель, яка впливає на особистість як соціокультурний чинник. "У людини її людські риси формуються тільки тому, що з першого подиху свого життя вона – істота суспільна. Суспільна сутність людини виявляється в її відносинах, стосунках, взаєминах з іншими людьми. Пізнаючи світ і себе як частину світу, вступаючи в стосунки з людьми, які задовольняють її матеріальні й духовні потреби, дитина включається в суспільство, стає його членом. Це – процес прилучення особистості до суспільства, який учені називають *соціалізацією*" [8, с. 472].

З іншого боку, саме статус "студентський" народно-інструментальний ансамбль (відповідно, навчальний) зумовлює специфіку в організації роботи останнього: 1) наявність певних навчальних завдань для кожного з учасників ансамблю, вирішення яких сприяє формуванню комплексу професійних знань та особистісних якостей для успішної професійної діяльності; 2) безпосередній контроль і корекція вищезначеного процесу керівником колективу, викладачем. Тож саме перед викладачем як керівником колективу постає завдання не просто створити колектив, а об'єднати індивідуальності в колектив, тобто "підсумувати ці особистісні прояви, утворивши на їхній основі щось спільне – творчу індивідуальність усього ансамблю, колективну індивідуальність з єдиним

творчим почерком, з єдиним баченням і сприйняттям музики" [7, с. 21]. За цих умов колектив набуває якостей суб'єкта.

Навчальний народно-інструментальний ансамбль як колектив виконавців, суб'єкт навчально-виховного процесу й соціальнодіюча система виконує наступні функції:

– *організаційну*: спрямовану на об'єднання членів колективу з метою виконання певних завдань. Музикування в ансамблі внаслідок атмосфери співтворчості виховує в кожного з учасників дуже важливу суспільну якість – уміння співпрацювати, жити й творити в колективі. "Для успішної діяльності колективу велике значення має його згуртованість; під нею розуміють ціннісно-орієнтаційну єдність, у якій відображено ступінь схожості думок членів групи щодо найбільш значущих для неї об'єктів" [6, с. 334]. Іншими словами, "справи колективу, його інтереси мають стати водночас і особистими інтересами кожного учасника ансамблю" [7, с. 15];

– *виховну*: спрямовану на створення оптимальних умов для морального, розумового, фізичного виховання, забезпечення психічного і соціального розвитку особистості. "Могутня виховна сила колективу народжується тільки за тієї умови, коли людина в школі (інституті – уточнення автора М.М.) є не пасивним споживачем знань, а творцем" [8, с. 472]. У цьому розумінні ансамбль створює унікальні можливості для творчості, реалізації особистісного потенціалу студентів. Адже в основу цієї форми колективного музикування покладено саме індивідуальну виконавську майстерність кожного з ансамблістів. Тому "тут не може бути поділу на провідних і не провідних, на солістів і акомпаніаторів. <...> І чим меншим є ансамбль за кількістю учасників, тим більше значення кожного, тим більше навантаження лягає на нього" [7, с. 14];

– *стимулюючу*: спрямована на формування морально-ціннісних стимулів діяльності особистості в усіх галузях і накопиченню низки професійно-виконавських якостей, "... дисциплінує відносно ритму, дає відчуття потрібного темпу, сприяє розвитку мелодійного, поліфонічного, гармонічного і тембрального слуху, виробляє впевненість, допомагає досягти стабільності у виконанні" [7, с. 13]. Врешті-решт, оволодіння ансамблевою компетентністю, яка "передбачає здатність до орієнтації в різних ситуаціях музично-виконавської взаємодії та виявляється у розмірності й адекватності агогічних, динамічних, метроритмічних намірів партнерів, ідентичності їхньої інтонаційно-синтаксичної, артикуляційної, віртуозно-технічної культури в кожному конкретному мікроепізоді партитури, на кожному її часовому відтинку, відповідності їхніх емоційних станів" [3, с. 103].

– *регулюючу*: яка регулює поведінку членів колективу, впливає на формування позитивних якостей особистості – сили волі, працьовитості, толерантності, цілеспрямованості. Ансамбль, як ми вже зазначали, є колективною формою творчості, а тому кожен учасник має навчитися керувати собою, контролювати свій настрій та емоційний тонус. За переконанням М. Ризоля, темперамент, емоційність, технічний "потолок" кожного може бути різним; важливо інше – «здатність творити разом, спільно, наявність гармонічних інтересів. При цьому довіра до партнера – і професійна, і суто людська – має бути повною, стовідсотковою" [7, с. 22];

Отже, ансамбль народних інструментів є унікальним і самобутнім що до тембральної палітри, манери виконання та репертуарних можливостей колективу. Саме в його широкому використанні в навчальному процесі як важливої форми фахової підготовки майбутніх учителів музики ми бачимо дієвий засіб для їх професійного художньо-творчого розвитку.

Література

1. **Воєводін В.В.** Педагогічні умови становлення творчого потенціалу майбутніх музикантів-виконавців в оркестровому класі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / В.В. Воєводін; КНУКіМ. – К., 2007. – 19 с. – укр.

2. **Мартиненко С.М., Хоружа Л.Л.** Загальна педагогіка: Навч. посіб. / С.М. Мартиненко, Л.Л. Хоружа. – К.: МАУП, 2002. – 175 с.:іл.. – Бібліогр.: с. 171-172

3. **Моїсєєва М. А.** Спільна музично-виконавська діяльність як засіб формування професійних якостей учителя музики (на матеріалі концертмейстерського класу): Дис...

канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М.Драгоманова. – К., 1998. – 248л. – Бібліогр.: л. 181-108.

4. **Омеляненко В.Л.** Теорія і методика виховання [Текст] : Навч. посібник / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський. – К.: "Знання", 2008. – 415 с.

5. *Освітні технології: Навч.-метод. посіб.* / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

6. **Петрушин В.И.** Музыкальная психология: Учебное пособие для вузов. – 2-е изд. – М.: Академический Проект; Трикста, 2008. – 400 с. – (Gaudeamus)

7. **Ризоль Н.И.** Очерки о работе в ансамбле баянистов / Н.И.Ризоль. – М.: Сов. композитор, 1986. – 224 с.

8. **Сухомлинський В. О.** Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: [у 5 т.]. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1 – С. 54-206

УДК 378.011.3–051:75:005.336.2

Н.І. Ніколайчук

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ФАХОВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

В статтє раскрыты теоретические аспекты формирования профессиональных качеств будущего учителя изобразительного искусства в системе непрерывного образования.

Ключевые слова: компетентность, профессиональные качества, педагогическое мастерство, непрерывное образование.

In the article the theoretical aspects of the formation of the professional qualities of a future art teacher in continuing education.

Keywords: competence, professional skills, teaching skills, lifelong learning.

Пошук нових шляхів удосконалення змісту та форм процесу навчання у системі підготовки майбутніх вчителів є предметом багатьох педагогічних досліджень. Проблема підготовки педагогічних кадрів всебічно висвітлюється у науково-методичних працях, але незважаючи на значну кількість досліджень, педагогічні аспекти формування професійних умінь студентів художньо-педагогічних спеціальностей на основі впровадження інноваційних методів та технологій в системі безперервної освіти вивчені недостатньо. З огляду на сучасні тенденції розвитку мистецької освіти, актуальним залишається подальший пошук ефективних засобів розвитку професійних якостей та творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Важливим аспектом цієї проблеми стає підготовка в системі безперервної освіти професійних кадрів нового типу, а саме висококваліфікованих професіоналів з сучасним креативним, творчим типом мислення, з високим рівнем культури, духовності, соціальної активності. Досягнення цього можливе через нові форми та методи навчання і спілкування, створення ситуацій вільного вибору.

Аналіз стану фахової підготовки вчителів образотворчого мистецтва в системі безперервної освіти дозволив виявити ряд суперечностей, які мають місце у процесі формування професійно-фахових якостей, а саме: між необхідністю розвитку творчих здібностей учня та рівнем підготовки до такої діяльності вчителя; між потребами сучасного суспільства у розвитку творчої особистості вчителя образотворчого мистецтва та технологією підготовки фахівця у системі безперервної освіти.

Актуальність, теоретичне та практичне значення окресленої проблеми в системі безперервної освіти, її теоретична та методична розробленість, а також потреби сьогодення обумовили потребу дослідження.